
Kashmirashaivadarshane ShadtrinshattattvanAm
Raikhikamadhyayana-Prarupyam

काश्मीरशैवदर्शनशे षड्त्रिंशत्तत्त्वानां
रैखिकमध्ययन-प्रारूप्यम्

Document Information

Text title : Kashmirashaivadarshana Prarupyam
File name : kAshmIrashaivadarshanepArupyam.itx
Category : misc, article, pradIptakumArananda
Location : doc_z_misc_general
Author : (Copyright) Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orissa pknanda65 at gmail.com
Transliterated by : Pradipta Kumar Nanda pknanda65 at gmail.com
Proofread by : Pradipta Kumar Nanda
Description/comments : kAshmIrashaivadarshane ShaDtri.nshattattvAnAM raikhikamadhyayanaprArUpyam
Acknowledge-Permission: (Copyright) Pradipta Kumar Nanda
Latest update : August 19, 2026
Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 19, 2026

sanskritdocuments.org

ಕಾಶ್ಮೀರಶೈವದರ್ಶನೇ ಷಡ್ತ್ರಿಂಶತ್ತತ್ವಾನಾಂ ರೈಖಿಕಮಧ್ಯಯನ-ಪ್ರಾರೂಪ್ಯಂ

೧. ಭೂಮಿಕಾ ಏವಂ ಪೀಠಿಕಾ (Introduction and Background)

ಭಾರತೀಯದಾರ್ಶನಿಕಪರಂಪರಾಸು ಕಾಶ್ಮೀರಶೈವದರ್ಶನಂ (ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾ-ತ್ರಿಕ-ಸಿದ್ಧಾಂತಃ) ಅದ್ವೈತವೇದಾಂತಸ್ಯ ಅತಿರಿಚ್ಯ ಚೇತನಾಯಾಃ ಜಗದ್ವಿಸ್ತಾರಸ್ಯ ಚ ಅತ್ಯಂತಂ ಗಂಭೀರಾಂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕೀಂ ಚ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ಕರೋತಿ . ಅಸ್ಮಿನ್ ದರ್ಶನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ “ಪರಮಶಿವಃ” ಸ್ವಕೀಯಯಾ ಅನಂತಯಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಶಕ್ತ್ಯಾ ಆತ್ಮಾನಂ ಏವ ವಿಶ್ವರೂಪೇಣ ಪ್ರಕಟಯತಿ . ಅಸ್ಯ ವಿಶ್ವಪ್ರಪಂಚಸ್ಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇಃ ಲಯಸ್ಯ ಚ ಮೂಲಾಧಾರಃ ಷಡ್ತ್ರಿಂಶತ್ (೩೬) ತತ್ತ್ವಾನಿ ಸಂತಿ .

ಸಾಮಾನ್ಯತಃ ಏತಾನಿ ೩೬ ತತ್ತ್ವಾನಿ ತ್ರಿಷು ವರ್ಗೇಷು (ಶುದ್ಧ-ಶುದ್ಧಾಶುದ್ಧ-ಅಶುದ್ಧತತ್ತ್ವೇಷು) ವಿಭಜ್ಯ ಅಧ್ಯೀಯಂತೇ . ಕಿಂತು ಪರಮಶಿವಾತ್ (ಪರಮಚೇತನಾತ್) ಆರಭ್ಯ ಪೃಥಿವೀ (ಸ್ಥೂಲಜಡಪದಾರ್ಥಃ) ಪರ್ಯಂತಂ ಯಃ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮಃ ಅಸ್ತಿ, ತಥಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಪುನಃ ಪರಮಶಿವಪರ್ಯಂತಂ ಯಃ ಲಯಕ್ರಮಃ (ಯೋಗಮಾರ್ಗಃ) ಅಸ್ತಿ, ಸಃ ಕಶ್ಚನ “ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಃ, ಕ್ರಮಿಕಃ, ರೈಖಿಕಶ್ಚ (Continuous Linear Sequence)” ಮಾರ್ಗಃ ಅಸ್ತಿ . ಅಸ್ಮಿನ್ ಶೋಧಕಾರ್ಯೇ ಏತೇಷಾಂ ೩೬ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಏತಾದೃಶಸ್ಯ ರೈಖಿಕ-ಪರಿಣಾಮಸ್ಯ (Linear Hierarchy and Evolution) ದಾರ್ಶನಿಕಂ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕಂಚ ಅಧ್ಯಯನಂ ಕರಿಷ್ಯತೇ .

೨. ಶೋಧಸ್ಯ ಸಮಸ್ಯಾ (Research Problem)

ಪಾರಂಪರಿಕಗ್ರಂಥೇಷು ೩೬ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ವರ್ಗೀಕರಣಂ ಖಂಡಶಃ (Categorical Division) ಲಭ್ಯತೇ, ಯೇನ ಚೇತನಾಯಾಃ (Consciousness) ತಥಾ ಪದಾರ್ಥಸ್ಯ (Matter) ಮಧ್ಯೇ ಕಶ್ಚನ ಕೃತ್ರಿಮಃ ಭೇದಃ ದೃಶ್ಯತೇ . ಪರಮಚೇತನಾತ್ ಜಡಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣೇ ರೈಖಿಕ-ಸೋಪಾನಾನಾಂ (Linear Transition States) ನಿರಂತರತಾ ಕಥಂ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ? ಶುದ್ಧತತ್ತ್ವೇಭ್ಯಃ ಅಶುದ್ಧತತ್ತ್ವೇಷು ಪ್ರವೇಶಕಾಲೇ “ಮಾಯಾ” ತಥಾ “ಪಂಚಕಂಚುಕಾನಿ” ಕಥಂ ರೈಖಿಕ-ಸಂಧಿಬಿಂದುರೂಪೇಣ

ಕಾರ್ಯಂ ಕುರ್ವಂತಿ? ಏಷಾ ಸಮಸ್ಯಾ ದಾರ್ಶನಿಕದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಸಮಾಧಾತುಂ ಷಿ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಅವರೋಹಣ-ಆರೋಹಣಯೋಃ ರೈಖಿಕ-ಅಧ್ಯಯನಂ ಅತೀವ ಅವಶ್ಯಕಂ ಅಸ್ತಿ .

೩. ಶೋಧಸ್ಯ ಔಚಿತ್ಯಂ ಮಹತ್ತ್ವಂಚ (Rationale and Significance)

ಕಃ-ಚೇತನಾ-ಪದಾರ್ಥಯೋಃ ಸೇತುರೂಪತಾಃ ಅಯಂ ಶೋಧಃ ಪರಮಶಿವಸ್ಯ ಅಭಿನ್ನ-ಪ್ರಕಾಶ-ವಿಮರ್ಶಯೋಃ ಪೃಥಿವೀಪರ್ಯಂತಂ ಘನೀಭೂತತಾಯಾಃ (Condensation of Consciousness) ರೈಖಿಕ-ಮಾರ್ಗಂ ಉದ್ಘಾಟಯಿಷ್ಯತಿ .

ಖಃ- ಸಾಧನಾಪದ್ಧತೇಃ ಸುಗಮತಾ - ಯೋಗಿನಃ ಸಾಧನಾಕಾಲೇ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಶಿವಪರ್ಯಂತಂ ಯಂ “ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರಂ” ವಾ “ಲಯಕ್ರಮಂ” ಕುರ್ವಂತಿ, ತಸ್ಯ ರೈಖಿಕ-ಮಾನಚಿತ್ರಂ (Linear Blueprint) ಅನೇನ ಶೋಧೇನ ಸ್ಪಷ್ಟಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ .

ಗಃ-ಆಧುನಿಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸಹ ತುಲನಾ - ಆಧುನಿಕ-ಭೌತಿಕವಿಜ್ಞಾನೇ (Modern Physics) ತಥಾ ಚೇತನಾವಿಜ್ಞಾನೇ (Consciousness Studies) “Energy to Matter” ತಥಾ “Matter to Consciousness” ಇತಿ ಯಃ ವಿಚಾರಃ ಅಸ್ತಿ, ತಸ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷಣೇ ಅಯಂ ಅಧ್ಯಯನಃ ನೂತನಾಂ ದಿಶಂ ದಾಸ್ಯತಿ .

೪. ಶೋಧಸ್ಯ ಉದ್ದೇಶ್ಯಾನಿ (Research Objectives)

ಉದ್ದೇಶ್ಯಂ

ಕ - ಕಶ್ಮೀರಶೈವದರ್ಶನಾನುಸಾರಂ ಪರಮಶಿವಾತ್ ಪೃಥಿವೀಪರ್ಯಂತಂ ಷಿ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಸೋಪಾನಕ್ರಮಸ್ಯ (Descending Order) ರೈಖಿಕ-ವಿಶ್ಲೇಷಣಂ .

ಖ - ಶುದ್ಧ-ಶುದ್ಧಾಶುದ್ಧ-ಅಶುದ್ಧ-ಇತಿ ವರ್ಗತ್ರಯಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ರೈಖಿಕ-ಸಂಬಂಧಸ್ಯ ತಥಾ ಮಾಯಾ-ಪಂಚಕಂಚುಕಾನಾಂ ಸಂಕ್ರಮಣಕಾಲೇನ-ಭೂಮಿಕಾಯಾಃ ನಿರೂಪಣಂ .

ಗ - ಸಾಧನಾದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಪರಮಶಿವಪರ್ಯಂತಂ ಆರೋಹಣ-ರೈಖಿಕಕ್ರಮಸ್ಯ (Laya-Krama/ Ascending Path) ಅನುಶೀಲನಂ .

ಘ - ಅಸ್ಯ ಷಿ-ತತ್ತ್ವೀಯ-ರೈಖಿಕ-ಸಂರಚನಾಯಾಃ ಆಧುನಿಕ-ಚೇತನಾವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸಹ ತುಲನಾತ್ಮಕಂ ಸಮೀಕ್ಷಣಂ .

೫. ಶೋಧ-ಪ್ರಶ್ನಾಃ (Research Questions)

ಕಃ ಕಶ್ಮೀರಶೈವದರ್ಶನೇ ಷಡ್ರಿಂಶತ್ತತ್ವಾನಾಂ ರೈಖಿಕಃ (Linear) ಕ್ರಮಃ ಕಃ, ತಥಾ ಅಯಂ ಕ್ರಮಃ ಖಂಡಶಃ ವರ್ಗೀಕರಣಾತ್ ಕಥಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ?

ಖಃ ಪರಮಶಿವಸ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಶಕ್ತ್ಯಾ ಶುದ್ಧತತ್ತ್ವೇಷು “ಅಹಂ” ತಥಾ “ಇದಂ”
 ಅನಯೋಃ ಸಂಬಂಧಸ್ಯ ರೈಖಿಕ-ವಿಕಾಸಃ ಕಥಂ ಭವತಿ?
 ಗಃ ಅಸೀಮಿತಸ್ಯ ಶಿವಸ್ಯ ಪರಿಮಿತಜೀವತ್ವೇನ ಸಂಕೋಚೇ “ಮಾಯಾ” ತಥಾ
 “ಪಂಚಕಂಚುಕಾನಾಂ” (೬-೧೧ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ) ರೈಖಿಕಂ ಸ್ಥಾನಂ ಕಿಂ?
 ಘಃ ಅಶುದ್ಧತತ್ತ್ವೇಷು (೧೨-೩೬) ಪ್ರಕೃತೇಃ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಪರ್ಯಂತಂ
 ಸೂಕ್ಷ್ಮತಾಯಾಃ ಸ್ಥೂಲತಾಂ ಪ್ರತಿ ರೈಖಿಕ-ಸೋಪಾನಾನಿ ಕಾನಿ ಸಂತಿ?
 ಜಃ ಸಾಧನಾಕಾಲೇ ಏತೇಷಾಂ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ವಿಲೋಮ-ರೈಖಿಕ-ಕ್ರಮಃ (Ascending
 Involution) ಜೀವಂ ಕಥಂ ಶಿವತ್ವಂ ನಯತಿ?

೬. ಶೋಧಪರಿಕಲ್ಪನಾ (Research Hypothesis)

ಕಶ್ಮೀರಶೈವದರ್ಶನೇ ಷಡ್ವಿಂಶತ್ತತ್ವಾನಿ ನ ತು ಪೃಥಕ್-ಪೃಥಕ್ ಜಡ-ಚೇತನ-
 ಖಂಡಾಃ, ಅಪಿತು ಪರಮಶಿವಸ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಶಕ್ತ್ಯಾಃ ಸಂಕೋಚ-ವಿಕಾಸಯೋಃ
 ಏಕಾ ನಿರಂತರಾ, ಸೋಪಾನಬದ್ಧಾ, ರೈಖಿಕೇ ಚ ಶೃಂಖಲಾ ಅಸ್ತಿ, ಯಸ್ಯಾಃ
 ಅವಬೋಧನೇನ ಏವ ಅದ್ವೈತ-ಚಿಂತಿಸತ್ತಾಯಾಃ ಜಗದ್ರೂಪೇಣ ಪರಿಣಾಮಃ
 ಸಿದ್ಧತಿ .”

೭. ಶೋಧಪದ್ಧತಿಃ (Research Methodology)

ಅಸ್ಮಿನ್ ಶೋಧಕಾರ್ಯೇ ಪಾಠಾಧಾರಿತಾ (Textual Analysis), ವೈಚಾರಿಕ-
 ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕೀ (Analytical and Theoretical) ತಥಾ ತುಲನಾತ್ಮಕೀ (Comparative
 Methodology) ಶೋಧಪದ್ಧತಿಃ ಪ್ರಯುಕ್ತಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ .
 ಪ್ರಾಥಮಿಕಸ್ತೋತಾಂಸಿ- ತಂತ್ರಾಲೋಕಃ, ಈಶ್ವರಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಕಾರಿಕಾ, ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಹೃದಯಂ,
 ಶಿವಸೂತ್ರವಿಮರ್ಶಿನೀ, ತಂತ್ರಸಾರಃ, ತತ್ತ್ವಸಂದೋಹಃ ಚ .
 ದ್ವಿತೀಯಕಸ್ತೋತಾಂಸಿ- ಕಶ್ಮೀರಶೈವದರ್ಶನಸ್ಯ ಆಧುನಿಕ-ವಿದುಷಾಂ (ಯಥಾ-
 ಜಯದೇವಸಿಂಹಃ, ಜೇ. ಸೀ. ಚಟರ್ಜಿ, ಕಾಂತಿಚಂದ್ರಪಾಂಡೇಯಃ, ಮಾರ್ಕಡಿಚಕೋವ್ಸ್ಕೀ
 ಇತ್ಯಾದಿ) ಶೋಧಗ್ರಂಥಾಃ ಶೋಧಪತ್ರಿಕಾಶ್ಚ .

೮. ಸಂಭಾವ್ಯಂ ಅಧ್ಯಾಯೀಕರಣಂ (Proposed Chapter Scheme)

ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

೧.೧-ಪ್ರಸ್ತಾವನಾ

೧.೨-ಕಶ್ಮೀರಾದ್ವೈತದರ್ಶನಸ್ಯ ಪೀಠಿಕಾ

೧.೩-ಕಶ್ಮೀರಶೈವದರ್ಶನಸ್ಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ-ತಥ್ಯಾನಿ

೧.೪-ದಾರ್ಶನಿಕಾನಾಂ ಪರಿಚಯಃ .

೧.೫- “ತತ್ತ್ವ” ಅವಧಾರಣಾ ತಥಾ “ರೈಖಿಕ-ಅಧ್ಯಯನಸ್ಯ” (Linear Methodology) ಆವಶ್ಯಕತಾ .

ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ

೨.೧- ಪರಮಪ್ರಕಾಶಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಃ ರೈಖಿಕ-ಪ್ರಸಾರಃ (ಶುದ್ಧತತ್ತ್ವಾನಿ - ೧ ತಃ ೫)

೨.೨- ಪರಮಶಿವಃ

೨.೩- ಶಕ್ತಿಃ

೨.೪- ಸದಾಶಿವಃ

೨.೫- ಈಶ್ವರಃ

೨.೬- ಸದ್ವಿದ್ಯಾ ಚ

೨.೭- “ಅಹಂ” (Self) ತಥಾ “ಇದಂ” (Object) ಅನಯೋಃ ಶುದ್ಧ-ಸಾಮರಸ್ಯಸ್ಯ ರೈಖಿಕ-ವಿಕಾಸಃ .

ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ

೩.೧- ಪರಿಚ್ಛೇದ-ಸಂಕ್ರಮಣಂ (ಶುದ್ಧಾಶುದ್ಧತತ್ತ್ವಾನಿ - ೬ ತಃ ೧೧)

೩.೨- ಮಾಯಾತತ್ತ್ವಸ್ಯ ಅವಧಾರಣಾ .

೩.೩- ಪಂಚಕಂಚುಕಾನಾಂ (ಕಾಲ, ಕಲಾ, ನಿಯತಿ, ರಾಗ, ವಿದ್ಯಾ) ರೈಖಿಕ-ಸಂಕೋಚ-ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ .

ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ

೪.೧- ಸ್ಥೂಲಜಗತಃ ರೈಖಿಕ-ವಿಸ್ತಾರಃ (ಅಶುದ್ಧತತ್ತ್ವಾನಿ - ೧೨ ತಃ ೩೬)

೪.೨- ಪುರುಷ-ಪ್ರಕೃತ್ಯೋಃ ಸ್ವರೂಪಂ .

೪.೩- ಅಂತಃಕರಣಂ (೩), ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ (೫), ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ (೫), ತನ್ಮಾತ್ರಾಃ (೫), ಪಂಚಮಹಾಭೂತಾನಿ (೫) ಚ .

ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ

೫.೧- ವಿಲೋಮ-ರೈಖಿಕ-ಕ್ರಮಃ (The Ascending Path / Laya-Krama)

೫.೨- ಯೋಗಸಾಧನಾಯಾಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಕ್ರಮೇ ಚ ೩೬ ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಲಯಕ್ರಮಃ .

೫.೩- ಅವರೋಹಣಂ (Evolution)

೫.೪- ಆರೋಹಣಂ (Involution)

೫.೫- ಅನಯೋಃ ಮಾರ್ಗಯೋಃ ಸಾದೃಶ್ಯಂ .

ಷಷ್ಠೋಽಧ್ಯಾಯಃ

೬.೧- ಶೋಧಸ್ಯ ಮುಖ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತೀನಾಂ ಸಂಕ್ಷೇಪಃ .

೬.೨- ಆಧುನಿಕ-ಚೇತನಾವಿಜ್ಞಾನೇ (Consciousness Studies) ಅಸ್ಯ ರೈಖಿಕಾಧ್ಯಯನಸ್ಯ ಉಪಯೋಗಿತಾ .

೭- ಉಪಸಂಹಾರಃ ನಿಷ್ಕರ್ಷಾಶ್ಚ (Conclusion and Findings)

೮- ಸಹಾಯಕಗ್ರಂಥಸೂಚೀ (Select Bibliography)

(ಕ) ಪ್ರಾಥಮಿಕ-ಸಂಸ್ಕೃತಗ್ರಂಥಾಃ

೧. ಅಭಿನವಗುಪ್ತಃ - ತಂತ್ರಾಲೋಕಃ (ಜಯರಥಕೃತ-” ವಿವೇಕ” -ಟೀಕಾಸಹಿತಃ), ಮೋತೀಲಾಲ ಬನಾರಸೀದಾಸ, ದೇಹಲೀ .

೨. ಉತ್ಪಲದೇವಃ - ಈಶ್ವರಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಕಾರಿಕಾ (ವಿಮರ್ಶಿನೀ ಟೀಕಾಸಹಿತಾ).

೩. ಕ್ಷೇಮರಾಜಃ - ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾಹೃದಯಂ (ಸ್ವೋಪಜ್ಞವೃತ್ತಿಸಹಿತಂ).

೪. ಕ್ಷೇಮರಾಜಃ - ತತ್ತ್ವಸಂದೋಹಃ .

೫. ವಾಸುಗುಪ್ತಃ - ಶಿವಸೂತ್ರಾಣಿ (ಕ್ಷೇಮರಾಜಕೃತ-” ವಿಮರ್ಶಿನೀ” -ಸಹಿತಾನಿ).

(ಖ) ದ್ವಿತೀಯಕ-ಅನುಸಂಧಾನಗ್ರಂಥಾಃ -

೧. Chatterji, J. C. - Kashmir Shaivism (The Secret doctrine of the 36 Tattvas), SUNY Press.

೨. Singh, Jaideva - Pratyabhijñāhṛdayam - The Secret of Self-Recognition, Motilal Banarsidass, Delhi.

೩. Dyczkowski, Mark S. G. - The Doctrine of Vibration, SUNY Press, New York.

೪. Pandey, K. C. - Abhinavagupta - An Historical and Philosophical Study, Chowkhamba, Varanasi.

೫. ರಸ್ತೋಗೀ, ಕಾಂತಿಚಂದ್ರಃ - ಕಶ್ಮೀರ ಶೈವ ದರ್ಶನ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಹಿಂದೀ ಸಂಸ್ಥಾನ, ಲಖನೌ .

೬. Wikipedias

Prof. Dr. Pradipta Kumar Nanda

Retd. Head, Dept.of Sarvadarshan

SJSV,Puri

Written by Dr. Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orisa pknanda65 at gmail.com

Kashmirashaivadarshane ShadtrinshattattvanAm Raikhikamadhyayana-Prarupyam

pdf was typeset on August 19, 2026

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

